

פניני הרמק

זמני עיה"ק ירושלים תובכ"א:

יר"ל ע"י "קהילת הרמה" בירושלים עיה"ק תובכ"א
שע"י יוצאי ישיבה הרמה דלונדון יצ"ו

הדלה"נ - ד:11 / צאת השבת אר"ת - 9:04

בנשיאות עט"ר מרן ראש הישיבה הגאון הגדול רבי אליקים שלעזינגער שליט"א

מפניני רבינו:

עד מתי לעדה הרעה הזאת וגו' את תלונות בני ישראל אשר המה מלינים עלי שמעתי. (יד. כז.), ברש"י, העדה הרעה הם המרגלים, את תלונות בני ישראל שהמרגלים מלינים אותם עלי ע"כ, ופירש באור החיים הק' שלהודיע בא כי לא שמע ה' אלא תלונות בני ישראל ולא דברי הרשע של המרגלים כי דברי המרגלים עצמם נמאסו ומנעם מבוא באזניו. היינו קפידתו ית"ש הוא דייקא כלפי שומרי תומ"צ הנמשכים אחרי הרשעים ומשתתפים עמהם והמאשרים זדים.

(מתוך ספר בית אב עה"ת ח"א)

קול רבינו [מאמרי השקפה ומוסר]:

מאמר "בדרך שאדם רוצה לילך"

[מתוך ספר בית אב שיחות]

מתחלה, והוא שדרשו חז"ל בלשון לך לדעתך, הברירה בידכם באיזה דרך תרצו ללכת, אפשר בדרך עליה בלי משלוח מרגלים ואפשר בדרך פשוטה וטבעי ע"י משלוח מרגלים, וכפירש"י משה נמלך בשכינה אמר אני אמרתי להם שהיא טובה, היינו שהיה אפשר להכנס לאר"י שלא כדרך הטבע ובלי מלחמה, וגם הובא במפרשים שאז מרע"ה היה נכנס עמם ולא היו גולים כלל, אבל ותקרבוני אלי כולכם וכו' וממילא נשתנה הדבר לפי דרכם שבחרו בו, וצוה הקב"ה לשלוח מרגלים לפי ההנהגה שרצו בה, ויש להם צוויים לפי מדרגתם הפשוטה ולפי מצבם שלח לך בדרך שרציתם.

ומצינו בהפטורה על המרגלים ששלח יהושע, שחז"ל במדרש (טז, א) הפליגו בצדקתם ואמרו אין חביב לפני הקב"ה כשליח שמסר נפשו על שליחותו,

וידבר ד' אל משה שלח לך אנשים וגו'. לפי פשטות משמעות הפסוק יש כאן צווי ד' כבכל התורה כולה, גם לשון לך שפירש"י לך לדעתך, אינו מוכרח מצד הפשט באשר הרבה פעמים נאמר בתורה לשון זה כמו עשה לך חצוצרות וכדו', אלא שחז"ל דרשו וגילו המכוון, הרי מי שקורא פסוק זה בתורה בלי עיון ודאי יחשוב כי שלוח המרגלים מצוה היה בצווי ית"ש, וכן היו צריכים לעשות לכתחלה, אולם בפרשת דברים כבר פירש משה רבינו עצמו את הרקע לצווי זה, ותקרבוני אלי כולכם, בעצה רעה.

מבואר בזה יסוד נפלא, שיש וניתן לפני האדם דרך ישרה דרך עליה שאם ילך בה יתעלה ויצליח, אולם אם ממאן בו ניתן לו דרך אחרת פחותה ממנה אשר גם בדרך זה שבחר בו נתנות לו צוויים אבל לא יגיעו אותו לאותה המעלה והשלמות שהיו מוכנים לו

והיו רואים ואינם נראים, ומוכיח כל זה על מצוה רבה שעשו בשליחותם, ועם כל זאת אינו אלא לפי מצב הירידה מחמת פשיעת המרגלים של מרע"ה ונשתנה המצב ובמצב שלאחר הירידה זוהי מצוה, ואילו זכו לא היו צריכים לזה כלל.

והדבר נאמר במדרש (שם פסקא כד) עה"פ עד אנה ינאצוני וכו': "ויאמר ה' עד אנה ינאצני, הדא הוא דכתיב ותפרעו כל עצתי ותוכחתי לא אביתם כו' מהו ותפרעו, אלא כל טובה שיעצתי עליכם קלקלתם אותה ופרעתם אותה שנאמר ותפרעו כל עצתי כו' באלפי אלפים ורבי רבבות של מלאכים ירדתי בשבילכם והייתי מוסר לכל אחד ואחד מכם שני מלאכים אחד חוגרו זינו ואחד נותן עטרה בראשו כו' וכל הימים שהיה בידם לא היה דבר רע נוגע בהם ולא מלאך המות ולא דבר אחר כו' אמר רבי אלעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אמר מלאך המות לפני הקדוש ברוך הוא על חנם נבראתי בעולם, אמר לו הקדוש ברוך הוא בראתי אותך שתהא משכל בעובדי כוכבים חוץ מאומה זו שאין לך רשות עליה ראה עצה שיעץ הקדוש ברוך הוא עליהם שיהיו חיים וקיימים שנאמר ואתם הדבקים כו' ומיד קלקלו העצה ארבעים יום לכך נאמר ותפרעו כל עצתי, אמר להם הקדוש ברוך הוא אני אמרתי שאין אתם חוטאים ותהיו חיים וקיימים כמותי כמו שאני חי וקים לעולם ולעולמי עולמים אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כלכם, כמלאכי השרת שאין מתים כו' אכן כאדם תמותון, כאדם הראשון שצויתי אותו מצוה אחת שיעשה אותה ויהיה חי וקים לעולם כו' אכן כאדם תמותון, ומי גרם להם כך ותפרעו כל עצתי, אמר להם הקדוש ברוך הוא בטובה שהבאתי עליכם בה אתם מכעיסין, באו למדבר והאכלתי להם מן ארבעים שנה ולא נצרך אחד מהם לנקביו אותן ארבעים שנה כו' אמר הקדוש ברוך הוא במה שהטיבותי להם בו הכעיסוני שנאמר מה לעשות עוד לכרמי הלכו המרגלים וראו את הארץ" כו' עכ"ל, יעווי"ש באריכות, והוא כהאמור.

וכן היה במת"ת, ואילו עמדו בדרגתם היתה השכינה שרויה ביניהם בגלוי, וכיון שע"י העגל נשתנה הענין, ונצטוו על המשכן, כמבואר שם בספורנו (שמות לא. יח.), ונעשה זה מצוותן, ואמרו אין שמחה כשמחת המשכן, ובאמת שמחה זו היא רק לפי המצב ירידה והלואי ועמדו במצב הקודם כאשר

אמר ד' אני אמרתי אלהים אתם ובני עליון כולכם, ולא היו זקוקים למשכן כלל.

ובפרשת בהעלותך בבשר תאווה, נשפך רוח נבואה על הזקנים וניתן להם בשר, ובודאי חשבו כי נכונה היתה בקשתם לאכול בשר, ומה עלתה להם, ועי"ז נגרם שמרע"ה לא נכנס לארץ, והיה זה להם ירידה לדורות על שמיאנו במן לחם שמים [והארכנו שם במקומן], ונתמנה יהושע להכניסם לארץ, משה מת ויהושע מכניס, כי לא היו עוד ראויים להכנס לארץ ע"י מרע"ה.

ונראה שבזה מתבאר מדרש תמוה בפרשה זו (יז, ג), על מה דכתיב בדברים ויאמר ד' אלי אמור להם לא תעלו וכו' ולא תנגפו לפני אויביכם ותמרו את פי ד' ותזידו ותעלו ההרה ויצא האמורי היושב בהר ההוא לקראתכם וירדפו אתכם כאשר תעשנה הדבורים (דברים א. מד.), ופי' המדרש כאן: "מהו הדבורים, מה הדבורה הזו כיון שהיא מכה לאדם מיד היא מתה אף אתם כיון שהיה אחד מהם נוגע בכס מיד היתה נפשו יוצאת כו' ותשבו ותבכו לפני ה' ולא שמע ה', כביכול עשיתם מדת הדין כאלו אכזרי, אמר רבי שמואל בר נחמני אוי להם לרשעים שהן עושין למדת הדין כאלו אכזרי, ויאמר ה' קום לך למסע, אם באתי לעשות עמכם משפט אינן נכנסין לארץ, אלא קום לך למסע, הוי כי תבאו אל ארץ" ע"כ במדרש.

להבין דבריהם בזה עפ"י האמור בבחינה הנ"ל, כי רצונו ית"ש היה שישמעו גויי הארץ וימותו ולא יצטרכו מלחמה כלל, אבל עכשיו נשתנה הענין ויכנסו לאחר זמן בבחינה אחרת, וגם עדיין רחמיו ית' על ישראל, שאע"פ שנאסר להם עתה לעלות והגוים ינצחו את המעפילים, הגוים עדיין מתים, אם כי בבחינה אחרת אחר שהיכו את ישראל העוברים על רצונו ית', כי נשתנה כל המצב ואי אפשר עכשיו לעלות כמו שהיה רצונו ית' מקודם, כי לפי המצב שבחרו בו לילך בדרך הטבע אי אפשר להכנס עוד לארץ כפי הדרך הקודם, כי סכנה בו לפי מצבם וע"כ היא טובה להם לישראל שלא יכנסו כעת, נמצא מדת דינו ית', בזה הוא לטובתם והם עושים מדת דינו ית' כאילו אכזרי ח"ו, וצווינו ית' לא תעלו ולא תלחמו לטובתם הוא, ואילו היה הקב"ה בא במשפט על בחירתם הרעה לא היו נכנסים כלל, אלא לטובתם שינה הקב"ה וא"ל לך למסע העם, לפי כחם ומצבם

השפל עכשיו יכנסו לארץ בבחינה החדשה והפשוטה ביותר.

והוא ממדת רחמיו ית"ש שאינו בא בטרוניא עם בריותיו אלא בדרך שבחר בו מוליכים אותו. ויעויין בפרשת עקב שם נאמר הפסוק הזה לך למסע לפני העם הוא אחר הפסוק שנאמר ולא אבה ד' השחיתך, והבן לפמשנ"ת.

וכמו שזוהי הנהגתו ית"ש עם כלל ישראל, כן היא הנהגתו ית"ש בזה עם כל יחיד בדרכו הוא, וכדאיתא בגמרא **מכות** (דף י:) : "אמר רבה בר רב הונא אמר רב הונא ואמרי לה אמר רב הונא א"ר אלעזר מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו וכובר נתבאר אצלנו פירוש מש"א מן התורה וכו' כי בתורה נאמר השגחת הבורא ית"ש עם הבריאה, בנביאים שהם מוכיחים אותו ומן הכתובים נלמד מציאות הדברים מהוי החיים] מן התורה דכתיב [אצל בלעם] לא תלך עמהם - ומשנתעקש - וכתיב קום לך אתם מן הנביאים דכתיב אני ה' אלהיך מלמדך להועיל מדריךך בדרך [זו] תלך מן הכתובים דכתיב אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן", פירש"י בדרך תלך בדרך אשר תבחר לילך, אם ללצים באדם להתחבר הוא יליץ אין מעכבים אותו ע"כ.

מבואר כאמור, מצדו ית' היה בלעם ראוי להנצל מלהכשל ולעמוד במדרגתו, אבל כיון שבחר לו דרך מקולקלת ניתן לו להתנבאות בבחינה אחרת שהביאה לו אחרית לירידה ונאמר לו לך אתם, וזה פירוש מלמדך להועיל, ואם אינך רוצה יש צווים אחרים לפי דרגתך שבחרת מדריךך בדרך תלך.

הוא ששמעתי מעשיות נפלאות שסיפרה לנו הרבנית של הגרי"ח זוננפעלד זצ"ל איך היה דרכו בבטחון ואמונה נפלאה, וכשהוצרך לכסף יצא לרחוב והרים "מציאה", כי דרך בבחינה עלאה בבטחון, אך סיפרו שפעם חלה וקרא לרופא שלא כהרגלו שלא לדרוש ברופאים, כמש"כ הרמב"ן (ויקרא כו. יא.) מה לו לרופא בבית ירא ד', וכששמע מהרי"ל דיסקין זצ"ל מזה צוה להביא רופא יותר גדול ולעשות קאנסוליא, והגרי"ח זצ"ל תמה על זה וכי לא סגי ברופא אחד פשוט - אשר גם זה היה באמת שלא כהרגלו - ואמר לו מהרי"ל זצ"ל כל זמן שאחז בדרכו העליונה שלא להזקק לרופאים לא צריך רופאים ורפואתו שלא כדרך העולם, אולם משבחרת בדרך הפשוט להזקק לרופא הרי מצותך בדרך הרגיל מחויב הוא להשתדל

על צד היותר טוב ולדרוש ברופאים היותר גדולים, כי משתנים הצווים כאמור.

וכן מצינו אצל יוסף, שהיה דרכו בבטחון היותר נעלה ככתוב כל אשר הוא עושה ד' מצליח וכאשר האריך בזה בבית הלוי (ריש פרשת מקץ), ונאמר עליו "אשר לא פנה אל רהבים" כדאיתא במדרש (שם), והוא היה מעותד גם לצאת מן הבור בלי דרך השתדלות וסיבות עולמיות, אבל משהשתדל להזכיר עצמו אצל שר המשקים, אשר בעצם אין בזה חטא, אבל הוא גלגל עצמו לדרך השתדלות טבעית על כן נתוספו לו ב' שנים, לא בתורת עונש, אלא כיון שמעתה היה תלוי בסיבה טבעית הוצרך להמתין עד זמן חלומו של פרעה שעי"ז נזכר שר המשקים להזכירו.

והנה נאמר עוד בפרשה הנ"ל בעת ההיא הבדיל ד' שבט לוי וכו' לעמוד לפני ד' לשרתו, הוא הפסוק שהביא הרמב"ם בסוף הלכות שמיטה ויובל, אשר בחינה זו הובטחה לא רק לשבט לוי אלא לכל בני אדם אשר נדבה רוחם ונשאם לבם לעמוד ולשבת לפני ד' ופרק מעל צוארו עול חשבונות רבים שחשבו בני אדם והולך ישר כמו שעשאו אלקים וכו' הקב"ה מספיק לו כמו שזיכה ללויים ונאמר להם כמו דאיתא ד' רועי לא אחסר וכמו שסיים הרמב"ם שם שכן אמר דוד המלך ד' מנת חלקי וכוסי אתה תומך גורלי ע"כ, הרי בבחירתו של אדם תלוי, אם נשאו לבו לילך בדרך עליונה והקב"ה מתנהג עמו למעלה מדרך הטבע. והוא בכלל הבא לטהר מסייעין לו, וכדכתב ברבינו יונה בשערי תשובה (שער א סי' א): "והתבאר בתורה כי יעזור השם לשבים כאשר אין יד טבעם משגת. ויחדש בקרבם רוח טהור להשיג מעלות אהבתו" עכ"ל.

וברמב"ם הלכות תשובה סוף פ"ו ביאור נפלא וז"ל: "ומהו זה שאמר דוד טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך, ידרך ענוים וגו', זה ששלח נביאים להם מודיעים דרכי ה' ומחזירין אותן בתשובה ועוד שנתן בהם כח ללמד ולהבין, שמדה זו בכל אדם שכל זמן שהוא נמשך בדרכי החכמה והצדק מתאוה להן ורודף אותם, והוא מה שאמרו רבותינו זכרונם לברכה בא לטהר מסייעין אותו כלומר ימצא עצמו נעזר על הדבר" עכ"ל, ואכן הם דברים שהמציאות מורה עליהם וכל אחד יכול להרגיש בזה סיוע ממנו ית"ש בבחירתו הטובה לדרך עליה, ואם ימצא

שחסרה לו התשוקה הנוספת יכול לדון מזה וסימן הוא שאינו עדיין בבחינת בא לטהר.

ולהיפך ג"כ, אל יתפעל האדם אם יראה שפותחין לו דרך ירידה, אל ידמה לדון מזה כי בטוב בחר, כי אולי חלילה מוליכין אותו לפי דרכו הפחותה שבחר בו, וכמובא במדרש פרשת שמיני (יב, א) על הפסוק יין ושכר אל תשת, מעשה באחד שיכור שהיה מוכר כלי ביתו לשתות יין אמרו בניו אם ניתן לו לעשות כן ימכור הכל ולא ישאיר לנו כלום, השקוהו והוציאווהו והובילוה לבית עולם [פי' המתנות כהונה אולי כשיתעורר משכרותו וימצא עצמו בבית הקברות אולי יתחרט וישים אל לבו, או שחשבו שימות שם], ומעשה קרה שעברו שם מוכרי יין ושמעו קול שבעיר זו לוקחים מכס רב והטמינו חביות יינם בבית הקברות במערה אחת קרוב למקום ששכב השיכור שם, ומשהקיץ משכרותו מצא נוד חבית יין למעלה מראשו פתח הנוד ונתנוהו לתוך פיו והיה הולך ושותה ומשתכר אחר ג' ימים באו בניו לראות מה נעשה עמו ראוהו משתכר ביינו ביתר שאת אמרו לו אין הקב"ה מניח אותך מה נוכל לעשות נגד רצונו של הקב"ה ע"כ, ללמד בא המדרש דאע"פ שראוי לאדם להמנע משתות, יין ושכר אל תשת, אבל הבא לטמא פותחין לו לפי דרכו שבחר בו, ובר לבב יבין וישיכיל.

וכלל דברינו אמורים **במשנה אבות** (פ"ג מט"ו) הכל צפוי - מוכן לאדם דרך עליה, והרשות נתונה - שיבחר בדרך שרוצה לילך, ובטוב העולם נדון - כמשנ"ת, שכן מדת דינו ית"ש לטובתו של אדם להתנהג עמו לפי דרך שבחר בו, והכל לפי רוב המעשה - לפי השתדלות של אדם לבחור בתורה ובמצוה כן יקבע דרכו בחיים.

ועם כל זאת נתבע האדם על מעשיו ועתיד ליתן דין וחשבון, כמש"כ הגר"א (ליקוטים משניות סוף זרעים) דין לפי מצבו שבחר בו אם קיים את חיובו, וחשבון על בחירתו בדרך פשוטה אם היה יכול לבחור בדרך נעלה יותר וטוב דרך שלמות גמורה שהיתה צפויה לו ומיאן בה.

והיא פרשת עולה הנאמרת אחר פרשת מעפילים, שאע"פ שכעת נשתנה דרכם וצריכים להתנהג בדרך שבחרו בו עדיין החיוב מוטל עליהם להתעלות שעל

זה מורה קרבן עולה, על ביטול מצות עשה אשר כל המעלות העליונות שבמ"ע נאמרו, כדאיתא ברבינו יונה, ובהם עיקר עלית השלמות ליראה אותו לדבקה בו ולאהבה את ד'.

ואל יפטור אדם נפשו הרי הוא טרוד בעסק פרנסתו ומחויב לפרנס ביתו וממילא די לו בקביעת עתים לתורה ולתפלה, אם כי כן הוא, עדיין עלול להיות נתבע על שבחר בדרך זו הפוטרו מעסק התורה יומם ולילה, כי אולי היה צפוי ומוכן לו דרך תורתו אומנותו והוא מיאן בו, ואז היה מחויב ללמוד כל היום, אע"פ שלפי מצבו כעת אינו נדרש ונתבע על זה.

[ובזה גופא צריך שיקול, שאע"פ שאם ירצה מעתה לבחור בדרך עליה ושלמות ולהתמסר כולו לעבודת ד' ראוי לעשות כן, אבל צריך להיות נזהר שלא יעשה בדרך מעפילים, כי מי שעוסק בפרקמטיא ופתאום רוצה להניח עסקו ליהפך לתורתו אומנתו אין ראוי לעשות כן, ולהפקרות יחשב, כי עתה לפי דרכו שבחר בו צריך לילך אלא צריך לעשות בהדרגה מאחר שכבר נשתנתה מצוותו, אלא בדרך השכל ודעת לפרוש מן עסק העולם בלבו ונפשו וצפיתו כמש"כ החובות הלכות בשער הפרישות (פרק ה) שימתין לשעה שיכול להתפנות ואז ד' עוזר לו ומניח לו "כי המשקיף על מצפונך יעורך לקיים מחשבתך בעבודתו" עיי"ש].

ולעומת זה מי שבחר כבר בדרך עליה נתבע ביותר שלא יניח הנהגתו מה שלא נדרש עתה למי שאינו במעלה זו, וההתבוננות בזה מן הגמרא ברכות (דף ו:): "אמר רבין בר רב אדא אמר רבי יצחק כל הרגיל לבא לבית הכנסת ולא בא יום אחד הקב"ה משאיל בו [פירש"י: מה טיבו של פלוני למה לא בא] שנאמר מי בכס ירא ה' [פירש"י: שהיה רגיל לבא אליו] שומע בקול עבדו אשר הלך חשכים ואין נוגה לו אם לדבר מצוה הלך נוגה לו ואם לדבר הרשות הלך אין נוגה לויבטח בשם ה' מאי טעמא משום דהוה ליה לבטוח בשם ה' ולא בטח" ע"כ, משמע שתביעה זו היא כן למי שרגיל לבא, נמצאת התביעה אליו שלפי דרכו היה לו לבטוח בד' ולא להניח הרגלו הטוב, לעומת מי שאינו רגיל לבא כל הימים איננו נתבע ע"ז ואין הקב"ה משאיל עליו, וכמשנ"ת, וברוך הגבר אשר יבטח בד', לילך בדרך מעלה, והיה ד' מבטחו, לפי דרכו אשר בחר בו, אשרי לו.